

vetség megalakulása, a területszerte szaporodó és egyre aktívabb nyelvi, irodalmi és művelődési körök munkája, a meginduló illetve kiteljesedő hungarológiai kutatómunka s nem utolsósorban az évtizedek óta nyomasztó hiányt jelentő tömegkommunikációs fórumok esetleges megteremtése lehetővé teheti egy a történelem tanulságaira, a hagyományokra is építő, sajátos magyar kultúra kiépítését, gazdagítását.

Berthelné Tátray Katalin

Csepp a tengerben...

Több mint 10 éves középiskolai magyartanítás
tapasztalatainak összefoglalása

Kakukkfiókának érzem magam. Nem vagyok lektor, nem egyetemen tanítok, még végzettségem sem a magyartanításra képesít. Azt hiszem, hogy státuszom egész Nyugat-Európában egyedülálló: a francia közoktatási rendszer keretében, egy strasbourgi állami líceumban (vagyis gimnáziumban) tanítom a magyar nyelvet heti 3 órában, óraadó tanárként. A diákok fakultatív, órarenden kívüli tárgyként vagy a kötelező idegen nyelvek egyikeként, sőt bizonyos feltételek mellett első idegen nyelvként veszik fel és lehetőségük van érettségit tenni magyarból is.

Különleges helyzet, s már az ottani magyar oktatás kialakulása is különleges. Iskolánk volt tanára, Georges Fronsacq úr kezdeményezett diákcserét a budapesti Szilágyi

Erzsébet Gimnáziummal. 1963 óta megszakítás nélkül utaznak egymáshoz minden évben tanulóink. Egy időben az Apáczai Cserre János és a Kölcsey Ferenc Gimnázium is érdekelt volt ebben a cserében. Később a Lycée Fustel de Coulanges és a Szi-lági Erzsébet Gimnázium UNESCO kapcsolt iskola lett. A cserék során felmerült az igény a magyar nyelv tanítása iránt, s ugyanez a lelkes tanár kiharcolta, hogy iskolánk kapjon erre egy státuszt. Kezdetben a mindenkori magyar lektor biztosította az órákat, de az egyetemi és a középiskolai tanév beosztása különböző, ez kissé nehézkessé tette, főleg a tanévkezdéseket. Én 1977 őszén vettem át a tanítást. Amit itt elmondok, az saját tapasztalataimat illeti, mert elődeim tevékenységét sajnos nem ismerem.

Megjegyzem, hogy iskolánkban ugyanilyen fakultatív, heti 3 órás nyelvként tanítanak vietnami, malgas és svéd nyelvet, de volt héber oktatás is; más intézményhez tartozik a fakultatív arab. A svéd kivételével (amely a magyarhoz hasonlóan a több, mint 25 éve működő dán diákcseréből "nőtt ki", csak annak idején nem találtak dán tanárt és így a hozzá legjobban hasonlító svéd nyelvet vezették be) ezeknek a nyelveknek az oktatása inkább nagyobb közösségek, bevándoroltak második-harmadik generációját segítő nyelvben, kultúrájában megmaradni.

Kik, miért, hogyan tanulnak nálunk magyarul?

Kik? Az elmúlt 12 tanév alatt kb. 230-an iratkoztak be, de nagy a lemorzsolódás. Több okból: a magyarórák fakultatívak, a francia iskolarendszerben a megterhelés is nagyobb - legalábbis ami a napi óraszámot illeti. Néhányan csalódnak: nem azt és nem úgy kapják, amit és ahogy vártak, vagy egyszerűen a kezdeti fellángolás nem tart ki az iskolaév végéig. 153-ra tehető azoknak a száma, akik szeptembertől júniusig jártak. Ez azt jelenti, hogy évenként átlag 19 beiratkozottból 13 tanuló egész tanévben járt órára. Csepp a tengerben...

hiszen a gimnáziumnak évente kb. 1000 diákja van.

A magyarul tanulók közül nem is jár mindenki a Lycée Fustel de Coulanges-ba. Mivel ez egyedi lehetőség, körlevélben és az egyik helyi napilapban is meghirdetik a tanév elején. Valamennyi strasbourgi gimnáziumból, legyen az állami vagy magán, beiratkozhatnak hozzám. Volt olyan tanuló is, aki egy Strasbourgtól 120 km-re lévő városból járt órára. Feletteseim afelett is szemet hunynak, ha már dolgozó felnőttek jönnek. A rekordok: egy hetven éven felüli nagymama éveken át jött, mert ifjúkori álma volt megtanulni magyarul. Idén egy még nem gimnazista fiú is bekéredzkedett, ő a legfiatalabb a maga 14 évével.

Miért? Ahányan vannak, annyiféle indíték, vagy célkitűzés hozza őket. De amit erre a kérdésre szoktam válaszolni, azért fedi a valóságot. Egyesek azért, mert magyar származásúak és felfedezik szüleik, rokonságuk nyelvét. Mások a diákcsere során lesznek kíváncsiak partnerük nyelvére. A harmadik motiváció meg a különlegesség iránti vonzalom. Szüleik tanácsára már tanulnak úgymond "hasznos" nyelveket: angolt, németet, olaszt, spanyolt, s egyszercsak valami egészen mást is szeretnének választani. Zenepedagógus, magyar néptánc csoport tagja, egyszemélyes export-import vállalat tulajdonosa, magyar filmek rajongója, a katonai szolgálat idejét civil kooperációban Magyarországon letöltő fizikatanár, egy Chiléből menekült testvérpár, vagy a nagyon tehetséges Sri Lanka-i tamil kislány - megannyi egyedi eset.

Érettségít a 12 év alatt talán 28-an tettek. (Elnézésüket kérem, adataim csak hozzávetőlegesek, mert nem gondoltam arra, hogy egyszer szükségem lesz pontos statisztikára.) Az oktatási kerületen belül keresnek vizsgáztatót, így általában a strasbourgi lektor érettségítet, szóbeli vizsgán. Tavaly egy diákom első idegen nyelvként választotta a magyart. Ő írásban érettségizett belőle Párizsban, és központilag összeállított kérdést kapott.

10-12 volt tanítványom az egyetemen is foglalkozik a magyarral, nyelvi vagy civilizációs órákat hallgatnak. Diplomát is szerezhettek belőle, mert az utolsó lektor elérte, hogy a magyar I. szigorlatnak megfelelő vizsga, a licence megszerzéséhez szükséges tárgyak közé is számíthasson a magyar.

Van olyan, aki későbbi pályáján hasznosítja magyartudását.

Hogyan? Óráink, minden jelentkező órarendjét figyelembe véve, majdnem mindig ebédszünetben, 12 és 1 óra között vannak. (Franciaországban délelőtt és délután is van tanítás. Az elvben kétórás ebédszünet a gyakorlatban 1 órára zsugorodott, sokan ezt áldozzák fel a magyaróráért.) A tanulókat 2 vagy 3 különböző szintű csoportba osztom: kezdőkh-aladók-érettségizők. A líceum is 3 osztályos: 1., 2. és végzős évfolyamok vannak. A fakultatív jelleg azonban lehetővé teszi, hogy a diákok ne mindjárt az első évben vegyék fel a magyar nyelvet és - mint említettem - azt is, hogy érettségi után is tovább járjanak. Ennek a rendszernek, vagy inkább rendszertelenségnek vannak előnyei és hátrányai mind a tanulók, mind a tanár szempontjából. A diákok motiváltak, kis csoportban tudunk dolgozni, a tanárt nagyfokú rugalmasságra kényszeríti. Viszont csupán heti 1, ritkábban 1 1/2 órát töltünk együtt. Ennyi a beszédkészség fejlesztéséhez neveltségesen kevés. De a magukkal hozott idegen nyelvi kultúra segítségével a fontosabb nyelvtani jelenségeket el tudják sajátítani 3 év alatt a diákok. Én hiába szeretnék nagyobb óraszámban tanítani, az óraadók pénzügyi kerete olyan korlátozott, hogy nincs rá lehetőség.

Segédeszközül elsősorban Lelkes István Manuel de hongrois című könyvét használom. Sajnos eljárt fölötte az idő. Az a tapasztalatom, hogy kevés gyakorlati témát dolgoz föl, és nyelvtani progresszivitása sem logikus. Azért ajánlom

mégis ezt a Franciaországban meglehetősen drága könyvet, mert magyarázó szövegei, gyakorlatai, nyelvtani összefoglalója francia nyelvűek és egy kis szótárt is tartalmaz. És ami még fontosabb: hozzáférhető! Ez nem mondható el a Színes magyar nyelvkönyvről, amit szívesen használok fel érdekes, élő szövegei és gyakorlatai miatt. A mi ritmusunkhoz azonban túl hosszúak ezek a szövegek, túl sok nyelvtani magyarázatot is igényelnek. A tanulóknak az az érzése, hogy nem haladnak előre. Az évek során sok szöveget, beszélgetési témát, gyakorlatot dolgoztam ki vagy át "házi" használatra. A hosszabb iskolai szünetek előtt irodalmi órát tartunk, ehhez is van már egy bevált szöveggyűjteményem. Azt a tervet dédelgetem, hogy rendezem és legalább saját tanítványaimnak sokszorosítom őket. Találunk alkalmat a fontosabb események megbeszélésére is, francia vagy magyar napilapok rövid cikkei alapján.

Nagyon hiányzik valamilyen hanganyag, hogy ne csak az én beszédemet hallják. Évek óta keresem a Tanuljunk magyarul! című magnószalag franciák számára készített változatát - csak az angolt és a németet lehet kapni.

Most, hogy Önök itt hallgatnak engem, gondolom néhányukban fölmerül a kérdés: érdemes erről ennyit beszélni? Érdemes ezt csinálni?

Igaz, hogy heti 3 órában, ilyen keretek között valóban nem lehet nagy eredményeket elérni. De mégis felfigyelt ránk a magyar televízió. Egy újságcikkben is beszéltek rólunk. Egyszer a párizsi Magyar Intézettől is kaptunk könyvet ajándékba. Reményt ad Marcelino Orejanak, az Európa Tanács volt főtitkárának 1987. június 19-én a Magyar Tudományos Akadémia előtt mondott beszéde is. Most csak egy, számomra igen fontos mondatot idézek belőle: "Elképzelhetőnek tartom, hogy együtt kidolgozhatunk hasonló eszközöket a magyar nyelv tanítására." És igenis be lehet kapcsolódni a ma-

gyar kultúra vérkeringésébe ezen a kis erecskén keresztül is. A már jól bevált, intézményesített kapcsolatoknak, vagy a sok lelkes ember kezdeményezéseinek a csatornáin keresztül. Jóformán nincs olyan óra, hogy ne lenne hirdetni való. Filmvetítés a lektorátuson, táncház a Magyar Kultúregyesület szervezésében, magyar vonatkozású kiállítás vagy hangverseny, cse-repartner kerestetik, vagy éppen csak el kell szállásolni egy átutazóban lévő magyar kórus tagjait - sorolhatnám még tovább. Minden évben jönnek tőlünk a Debreceni Nyári Egyetemre, van aki kétszer-háromszor is. Sokszor a diákok figyelmeztetnek engem egy-egy könyv megjelenésére, TV-adásra, más eseményre.

Engedjék meg, hogy egy példát mondjak arra, miért kell és érdemes még ilyen nagy elszigeteltségben is tanítani a magyar nyelvet. Az egyik tanítványom tavaly késve iratkozott be. Azért akart magyarul tanulni, mert nemsokkal azelőtt a strasbourgi Európai Írófesztiválon megismerkedett Hubay Miklóssal. Elbeszélgetett vele, aztán meghívta az iskolába egy rendkívüli irodalomórára. Azóta is levelezik vele, elolvasta Hubay Miklós franciául megjelent drámáit. Részt vett a diák-cserében is, rengeteget tud már Magyarországról. Júniusban fesztelenül beszélgetett - no, még nem magyarul! - a Franciaországban tartózkodó magyar íróküldöttség strasbourgi író-olvasó találkozóra érkezett tagjával, Mészöly Miklóssal amíg dedikáltatta a frissen vásárolt műveket.

Bizonyos értelemben a mi működésünkre is illenek Ady Endre scrai:

"Az Óceánt mégis elérem.

Akarom, mert ez bús merészség,

Akarom, mert világ csodája:

Valaki az Értől indul el

S befut a szent, nagy Óceánba."

(Az Értől az Óceánig)